

مجموعه سازی و فراهم آوری در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی

○ مجموعه سازی و فراهم آوری در کتابخانه ها
○ دکتر محمد حسین دیانی
○ اهواز: دانشگاه شهید چمران، ۱۳۷۷
○ ۳۵۲ ص: ۱۰۰۰ نسخه

○ پروین بلورچی
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی

چگونگی در نظر گرفتن ستاد پشتیبانی قوی جهت سیستم در جوار کارهای خودکار کتابخانه، مسئله اشتراک‌های پر هزینه امکانات اتصال‌های جهانی از جمله اینترنت، از مطالبی است که جای آنها را در کتاب خالی می‌بینیم. درحالی که این موارد موجب آشنایی بیشتر دانش‌آموختگان با موانع پیش‌رو شده و آمادگی بیشتر آنان را به هنگام اتخاذ تصمیم، گزینش سیستم مطلوب و پی‌گیری‌های قاطع آنان پس از نصب سیستم و مواجهه با مشکلات فراهم می‌آورد.

مؤلف در فصل دوم کتاب، وضعیت کتاب و کتابخوانی و چاپ آن را در ایران با آرایه آمارهای عناوین کتاب‌ها در سالهای ۱۳۱۶ تا ۱۳۵۷ و نیز از ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۲ با توجه به موضوع و محتوای کتابها و درصد خوانندگان آنها برای خواننده باز نموده است. منابعی که در آخر فصل آمده است ناظر بر مطالعه وسیع مؤلف است که قابل اعتنا است. در حالی که وی می‌توانست با کامل کردن وضعیت در سالهای قبل از ۱۳۱۶ و مابین ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ محدوده مطالعه را افزایش دهد. در حین آن که مقایسه چنین آمارهایی با سایر کشورها دید خواننده را نسبت به وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان می‌گشاید و نمایی باز پیشاپیش اهداف آینده‌نگر جوانان قرار می‌دهد. امید است با تجدید چاپ کتاب این شکاف‌ها نیز پر شوند.

فصل سوم، بحثی است در مورد تحول در تولید مجله‌ها، تعریف مجله، تفاوت محتوای کتاب و مجله، استفاده ویژه از مجله، تاریخچه نشریات ادواری در غرب، روزنامه‌ها، سالنامه‌ها و سپس موضوعی شدن مجلات در طول زمان برحسب نیازهای توسعه یافته در غرب، بخشی نیز به مجله‌های علمی در غرب اختصاص یافته است. مؤلف با آرایه جداول ۴ و ۵ در مورد روند رشد مجله‌ها و مقاله‌های ویژه فیزیک و شیمی برای مثال، پیشرفت

قرار گیرند، آغاز شده است و باکتاب چاپی الکترونیکی، استفاده از کامپیوتر در کارنشر و کتابخانه الکترونیکی به پایان برده شده است.

با توجه به انگیزه‌های جستجو گرانه دانش‌آموختگان در بخش خط و کتابت، پیدایش و تحول آن، آرایه جزئیات بیشتر در کتاب همراه با مثالها و تصاویر موجود در منابع تاریخی معتبر و روشن ساختن هر مرحله در ادوار مختلف با ذکر تاریخ و مکان و ذکر چگونگی تحقق این تحولات، کتاب را از جذابیت و سودمندی دو چندان بهره‌مند می‌ساخت. البته کتاب الکترونیکی خود از جاذبه کافی برخوردار است، کامپیوتر و برنامه‌های کامپیوتری تحولی در صنعت چاپ کتاب پدید آورده‌اند و تمامی توصیف‌های پرشور در مورد آنها به سرعت خواننده را جذب می‌کند و بشر امروز خواسته یا ناخواسته کاربر این سیستمها خواهد بود و هست. مسئله سرعت و صرفه‌جویی در زندگی امروزه انسان غیر قابل اجتناب است و به همین دلیل داشتن اطلاعات و آموزش در این رشته به صورت امری الزامی در آمده است و کتاب حاضر در حد کافی به این مورد پرداخته است. اما دو نکته اساسی در اینجامطرح است: ۱. مسئله از تئوری تا عمل و نحوه ورود به مرحله عمل ۲. کاستی‌ها و مشکلاتی که سیستم‌های گوناگون درارتباط با کاربران و مکان‌های به کارگیری ایجاد می‌کنند. اشاره به این نکات، پرداختن بیشتر بدانها جهت روشن‌تر کردن ذهن دانش‌آموختگان برای آسان کردن تصمیم‌گیری‌های دقیق و کارآمد آنها به هنگام برنامه‌ریزی و گزینش و فراهم ساختن دانشی که موجب اجتناب آنان از رویارویی با مشکلات آینده شود، امری ضروری بنظر می‌رسد. از جمله اشاره به مطالبی نظیر ویروس‌های کامپیوتری، بحران سال ۲۰۰۰ (پیش‌بینی‌های جامع در برنامه‌ریزی و انتخاب برنامه‌های مطمئن) که مقالات مفصلی از آن در نشریات دیده شد.

کتاب مجموعه‌سازی و فراهم آوری در کتابخانه‌ها همانند کتابهای مشابه در این موضوع، اعم از کتابخانه‌های داخلی و خارجی به مباحث کلی از جمله تولید کتاب و نشریات ادواری و سایر مواد غیر کتاب؛ گزینش؛ تهیه و ارزیابی و نحوه فراهم آوری آنها بشکلی مشروح پرداخته است. مؤلف به جهت آشنا ساختن بیشتر کتابداران و نیز تأکید بر درسی بودن کتاب، مواد فارسی را بیشتر مورد کنکاش قرار داده است. بحث کتابخانه‌های الکترونیکی، خودکار کردن کتابخانه‌ها، مزایای آن، توصیف پایگاه‌های اطلاعاتی و شرح نرم‌افزارهای گوناگون است، به ویژه در این برهه زمانی که اکثر کتابخانه‌ها یا دارای چنین امکاناتی هستند و یا برای مرحله خودکار کردن، نیاز به چنین اطلاعاتی دارند، مطالعه این کتاب می‌تواند برای دانشجویان و دست‌اندرکاران امور کتابداری بسیار سودمند باشد.

کتاب در دوازده فصل و سه پیوست و یا پنج بخش و سه پیوست تحت عناوین: ۱. تحولات ۲. مجموعه‌سازی ۳. فراهم آوری ۴. مجموعه‌سازی و فراهم آوری سایر مواد ۵. ارزیابی مجموعه کتابخانه‌ها. پیوست ۱. خط مشی مجموعه‌سازی در کتابخانه دانشکده‌ای ۲. خط مشی مجموعه‌سازی در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی ۳. برگه‌های ثبت مجلات، روزنامه‌ها و فروست‌ها، تدوین یافته است. به طور کلی این کتاب به خاطر تدریس در کلاسهای کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری که دوره کارشناسی آنان کتابداری نبوده است توصیه شده است.

نگارنده جهت معرفی و توصیف بیشتر کتاب، فصل‌های کتاب را جداگانه از نظر خواننده می‌گذراند. فصل اول کتاب با تحول در تولید کتاب شرحی اجمالی از تاریخ پیدایش کتاب در جهان، سیرتاریخی آن، طومارهای پایروس، پوست نبشته و کتاب کاغذی دست‌نویس که هر یک از این مقولات می‌توانند موضوع مقاله‌ای جداگانه

بکوشش میرزا جهانگیرخان شیرازی با کمک قلمی علی اکبر دهخدا، ۱۳۲۵ ه. ق» در این بخش ضروری و به جذابیت موضوع روزنامه در ایران می‌افزود، که جای این مطالب در کتاب خالی است. ارایه جداول مفید ۶ و ۷ و نمودار ۵ که شمای روشنی از نوع مجله‌های علمی، رشد انتشار آنها، تعداد آنها و مجله‌های توقیف شده دارد بسیار جالب است. جدول ۸، درصد مجله‌های دولتی و غیر دولتی را تنها در چهار مقطع زمانی از ۱۳۵۱ تا ۱۳۶۳ نشان می‌دهد که ادامه سالهای بعد مشخص نیست. جدول شماره ۹، مربوط به تیراژ مجله‌های فارسی در سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۳ است. تحلیل منابع بدست آمده از این بررسی مجله‌هایی را که در این سالها بیشتر مورد توجه بوده‌اند و خواننده داشته‌اند منعکس می‌سازد که می‌تواند نمونه‌ای از نوع مجلاتی را در نظر آورد که اقبالی در کشور نصیبشان شده است.

بخش دوم کتاب؛ شامل فصل پنجم تا هفتم است:
فصل پنجم و ششم به میحث جامع مجموعه‌سازی، گزینش و ارزیابی کتاب و مجله پرداخته است. مؤلف در این دو فصل با دقت کافی در مورد فلسفه مجموعه‌سازی، اهداف، خط مشی‌ها، روش‌ها و رویه‌های آن، نحوه گزینش با توجه به معیارهای مورد قبول، در نظر گرفتن زمان حاضر و آینده، جامعیت مطالب، تصمیم‌گیری‌های خرد و کلان و نحوه ارزیابی مواد با توجه به کلیه امکانات موجود، شناسایی مولفین و منابع معتبری که آثار قابل توجه را انتشار می‌دهند و غیره سخن گفته است و اطلاعات کافی در اختیار دانش‌آموختگان قرار می‌دهد. تنها با مطالعه کتابشناسی آخر این فصول با وجود آنکه منابع از جهت کیفی کتابها و مجله‌ها و سریال‌های شناخته شده و قابل اعتنا می‌باشند، ولی تاریخ نشر آنها به ۱۰ سال و برخی ۲۰ سال گذشته می‌رسد. با تغییرات روزافزون در زمینه کتابخانه‌های جدید و اطلاعات بروز در سایر کشورها و ادعای کتابخانه‌هایمان مبنی بر دریافت مطالب نو و گاه به صورت الکترونیکی، بروشنی مشکلات رسیدن به حوزه کاربردی در این مقوله‌ها به چشم می‌خورد حتی چاپ کتاب مورد بحث به گفته خود او با ۳ سال تاخیر صورت گرفته است. با تمام صرف وقت و دقتی که مؤلف در گوشزد کردن انتخاب مطالب نو بکار گرفته است، مشاهده می‌گردد که هنوز تا رسیدن به سر منزل مقصود راهی طولانی در پیش است و چنانچه کاستی‌های موجود، بودجه کتابخانه‌ها، مسایل مادی و کارکنان آنها نیز به آن اضافه شود طولانی‌تر هم خواهد بود. نگارنده این سطور، پس از سالها تجربه عملی در کتابخانه‌های کشور، خود را ناگزیر از بیان مجملی از مشکلات مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های این سرزمین می‌داند. معمولاً کتابخانه‌ها طبق برنامه‌ریزی سازمانی در ارتباط با اهداف و فعالیت‌های سازمان مادر طرح‌ریزی می‌شوند و موجودیت می‌یابند و از پشتیبانی معنوی و مادی سازمان مادر و حمایت آن برخوردارند.

سازمان مادر نیز که اهداف علمی و پژوهشی پیش روی دارد در برگزیدن کارکنان، ارزش‌های تخصصی آنان را در نظر گرفته و نیرویی کارآمد به کار کتابخانه‌ها می‌گمارند در حالی که اکثر کتابخانه‌های ما با تدوین برنامه سازمان مادر و با توجه به اهداف اولیه آن بوجود نیامده‌اند؛ از کتابخانه‌های دانشگاهی گرفته تا اختصاصی و عمومی؛ ابتدا سازمانی بوجود آمده است، پس از گذشت زمانی طولانی نیاز به مطالعه و بررسی و کتاب و مواد مطالعه احساس شده است در نتیجه محلی نامناسب که به

سریع این نوع نشریات را به وضوح تشریح کرده است. به دنبال آن مطالبی در مورد نمایه‌ها، نقد و بررسی‌ها و فهرست مندرجات اضافه شده است که ضمن آشنا ساختن دانشجویان با این نوع مواد کتابخانه‌ای، تعاریف مجملی نیز در مورد هر یک ارایه شده است. به نظر می‌رسد افزودن مثالها و نمونه‌هایی روشن از هر یک از این اشکال می‌توانست تصویر ذهنی روشن‌تری از آنها برای دانش‌آموختگان فراهم آورد.

بخش مربوط به تغییرات در نوع مقاله‌ها و مجله‌ها: نشر کمکی، نشر میکروفیلی، نشر کوتاه، مجله مختصر شده. مجله‌های الکترونیکی (ص ۶۴ - ۶۶) اطلاعات تازه‌ای در مورد نشرهای گوناگون مقاله‌ها و مجلات ارایه داده است که آشنائی دانش‌آموختگان کشور با آنها می‌تواند گامی مثبت در هموار ساختن راه‌یابی به چنین مثال‌هایی در زمینه نشر مجله‌های علمی کشور میسر سازد.

فصل چهارم، به سرگذشت نشریه‌های ادواری در ایران پرداخته است و از آغاز روزنامه‌نگاری در ایران با ظهور «کاغذ اخبار» به همت میرزا صالح شیرازی ۱۲۵۳ ه. ق (۱۸۳۷ م.) سخن رفته است و با ذکر سیرتاریخی بسیار مجملی از روزنامه‌ها و اکتفا کردن به تعداد آنها در هر دوره ادامه یافته است که به نظر نگارنده، اهمیت موضوع یاد آوری شرحی در مورد اولین روزنامه‌هایی چون **روزنامه وقایع اتفاقیه**، ۱۲۷۷-۱۲۶۷ ق از اقدامات شایان توجه میرزاتقی‌خان امیرکبیر، و یا **روزنامه دولت علیه ایران** که تا ۱۲۸۶ ق. دوام یافت و با همت صنایع‌الملک انتشار می‌یافت، و یا **روزنامه ایران** که از ۱۲۸۸ ق - ۱۳۱۳ ق به کوشش محمدحسن خان صنایع‌الدوله، و محمدباقر اعتمادالسلطنه تا ۱۳۲۰ ق دوام یافت و **روزنامه ایران** سلطانی به همت میرزا محمد ندیم‌باشی در سال ۱۹۲۱ ق آغاز به کار کرده و تا ۱۳۲۶ ق دوام یافته است یا **روزنامه‌ای شهره چون صور اسرافیل**

کار دیگری نمی‌آمده است جهت کتابخانه در نظر گرفته شده است، بدون طرح‌ریزی مناسب جهت فضای سالم کتابخانه و افرادی که در آن سازمان اوقات اضافی در اختیار داشته‌اند، بدون در نظر گرفتن ارزشهایی که ضرورت جامعه کتابداری ایجاب می‌کند به کار کتابداری در آن فضای نامناسب پرداخته‌اند.

سر لوحه کار چنین افراد زحمتکشی، نقشه و برنامه و آئین‌نامه و خط مشی ضروری برای کار نبوده است و پس از گذشت سالیان از تجارب روزانه خود و در ارتباط با نیازهای کوتاه مدت کتابخانه را اداره کرده‌اند. با گذشت زمان و افزایش اطلاعات مدیران سازمانها بتدریج دانش‌آموختگان کتابداری وارد کار در چنین سازمانهایی به نام کتابخانه شده‌اند. مجموعه چنین کتابخانه‌هایی مقادیر کم یا زیاد از کتاب، نشریات و گاهی مواد غیر کتابی و غیره است که برابر هیچ نظام قابل قبول و برنامه‌ریزی خاصی ترتیب نیافته‌اند و یا اگر نظامی وجود دارد در آن نقایص بشمار می‌رود دارد. قوانین مربوط به سازمان مادر، مسایل مالی، اختیارات کافی در مورد بودجه کتابخانه، تصمیم‌گیری در مورد فضای مناسب کتابخانه، اختیارات مربوط به امانات و غیره، همخوانی لازم با آموخته‌های کتابداران متخصص ندارد. به عبارت دیگر دانش‌آموختگان کتابداری دو و برخی تا چهار سال از عمر شریف خود را صرف آموخته‌هایی کرده‌اند که مثالهای واضح آن در این کتاب مفصل به چشم می‌خورد، معیارها، الگوها، استانداردهایی در نظرشان مجسم است و تلاش دارند تا کتابخانه سازمان متبوعشان را به چنین سطوحی برسانند و با توضیح موارد فوق دست‌یابی به این سطوح برایشان میسر نیست.

به نظر نگارنده، به هنگام تدوین کتابهایی از این دست، با توجه به اینکه جهت یادگیری کتابداران نگاه‌شده می‌شوند و این عزیزان مراحل کار آموزشی در کتابخانه‌ها را

نیز می‌گذرانند بسیار منطقی است که قضای موجود جامعه کتابداری ایران در حد و حدودی که وجود دارد برای آنان بیان شود و آموزش لازم و چگونگی خروج از این تنگناها نیز به آنان داده شود. آنچه، کتابداری آموزه، بیشتر در جهت کاربردی و حرفه است و در صد بسیار کمی به کار تدریس اشتغال می‌ورزند و بعد کاربردی این حرفه اقتضای روبروشدن عریان یا بازار کارشان را دارد، تا پیشاپیش مهیای طرح، برنامه، و نقشه با توجه به نارسائی‌ها، مشکلات، و موانع سر راه خود باشند. فایده دیگر بیان مطالب فوق، جلب کردن نظر مدرسان کتابداری به این مهم و نیز صاحبانظران مربوطه به هرز رفتن آموزش‌های پر هزینه دانشجویان در صورت دست نیافتن به اهداف بنیانی و سازمانی است.

فصل هفتم، شرحی است مورد توجه از سه قاعده زیف، لوتکا و برد فورد تحت عنوان ساختار رسمی ارتباطات علمی؛ برگرفته از مقاله مؤلف در مجله نشر دانش سال ۱۳۶۱، ش ۳ ص ۴۰-۴۷ با نام «کتابسنجی» بگفته مؤلف «هدف اصلی این روش‌ها مطالعه گذشته نویسندگان و محققان برای دستیابی به قوانینی است که، احتمالاً برای نمونه برداری جهت مجموعه‌سازی مفید خواهند بود» و موضوع فصل سه قانون کتابسنجی است به نام‌های فوق که به تفصیل شرح داده شده است.

قانون اول (زیف): در مورد واژه‌های استفاده شده در متون و فراوانی آنها است و بر اساس آن فرمول و قانونی وضع شده است که از آن می‌توان در تولید مواد کتابخانه‌ای ساده برای جامعه نوسواد استفاده کرد. در این قاعده تاءکید بر اصل کمترین کوشش، اهمیت ساده سازی دسترسی و بهره‌گیری از کتابخانه و سادگی و بهره‌گیری از مجموعه است.

قانون دوم (لوتکا): بر اساس این قانون تعداد بسیاری از افراد تعداد کمی نوشته تولید می‌کنند، در حالیکه تعداد اندکی از افراد تعداد زیادی نوشته تولید می‌کنند

قانون سوم (بردفورد): است که براساس نتیجه اصلی آن درصد بالایی از مقاله‌های هم موضوع در تعداد کمی از مجله‌ها منتشر می‌شوند، دانشمندان و نخبگان از مقاله‌های مجله‌های گروه هسته اصلی بیش از سایر مقاله‌ها استفاده می‌کنند، نخبگان بیشتر از حاصل تحقیقات سایر نخبگان استفاده می‌کنند و...

مؤلف با توجه دقیق به این سه قانون و آرایه فرمولهای اثباتی در مورد آنها بر این باور است که از اصول این سه قاعده در مسئله کتابسنجی و گزینش می‌توان سود برد. با مراجعه به تاریخ منابع مورد استفاده مؤلف در انتهای فصل و شکاف زمان نشر آنها تا زمان حاضر (حداقل ۱۰ سال و حداکثر ۵۱ سال)، خواننده بلافاصله در مقابل این سؤال قرار می‌گیرد که: آیا در این فاصله زمانی تحقیقاتی از این دست که نتایج قوانین بالا را متأثر ساخته باشند صورت گرفته‌اند؟ کارهای آرایه شده توسط پژوهشگران کتابدار در این زمینه‌ها چیست و چه یافته‌هایی آرایه داده‌اند که با کار گزینش‌ها در کتابخانه‌هایمان همخوانی داشته باشد.

فصل هشتم، راهنمایی مشروح است از کتابشناسی‌ها و منابعی که در گزینش، انتخاب و تهیه کتابها، مجله‌ها و روزنامه‌های فارسی در کتابخانه‌های ایران مورد استفاده قرار می‌گیرند و تا حدی در کلیه کتابخانه‌ها شناخته شده‌اند، محتوای هر یک از این منابع به خوبی توصیف شده است. درحالی که سازمان یا ناشر برخی از این منابع مشخص نیست مانند راهنمای مطبوعات ایران. یا راهنمای مجله‌های ایران. در این فصل به روشنی ملاحظه می‌شود چگونه در

کشور ما آثار با ارزش به نام مرجع یا کوشش کتابدارانی دلسوز آغاز به انتشار نموده و چند سالی با تلاش همزمان برای استمرار و ادامه چنین نشریاتی دوام می‌یابند اما سازمان پشتیبان و حمایت‌کننده‌ای که بتواند مانع قطع انتشار آنها شود وجود ندارد و در ایران تنها تعداد بسیار انگشت شماری از چنین مراجعی وجود دارد که کار آنها به‌روز پیش می‌رود. بسیار بجا بود هر گاه در انتهای این بخش شمه‌ای به این مشکل پرداخته می‌شد و ضمن نشان دادن شکاف‌های دقیق زمانی موجود در کتابشناسی‌های ذکر شده هم نظر کتابداران صاحب نظر و هم نظر دست‌اندرکاران سیاست گذاری و تدوین‌گران این آثار به این مهم جلب می‌شد و هم موضوعی جالب را نیز پیش روی پژوهشگران کتابداری می‌گشود.

بخش سوم، شامل فصول نهم و دهم می‌شود که در آنها از فراهم آوری کتابها و مجله‌ها، برنامه‌های سفارش مواد برابر با برنامه‌های سفارش درکشورهای خارجی از نظر خواننده می‌گذرد که جزء برنامه‌های درسی رشته کتابداری است. در این بخش خرید از طریق ناشران و نیز کارگزاران توصیف شده است و مراحل بسیار وقت گیر سفارش‌های خارجی یا نشان دادن کارتهای شماره ۱ مربوط به مراحل ارسال ارز برای تهیه کتب و مجله‌ها به روشنی ارایه شده است. البته اشاره به مشکل دریافت سهمیه ارزی کتابخانه‌های دانشگاهی که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است در این بخش مشاهده نمی‌شود در مورد کتابخانه‌های خصوصی و عمومی نیز که هر یک مشکلات خاص خود را در این زمینه دارند. در این بخش مؤلف با دقت کافی مراحل مختلف آغاز فعالیت‌های سفارش پس از گزینش مواد کتابخانه را برای کتابداران شرح داده است و چنانچه در هر مرحله مانعی موجود نباشد انجام این عملیات قابل پیشرفت تا مرحله دریافت می‌باشند، به نظر نگارنده اشاره مختصر موانع بر سرراه، در مراحل گوناگون به راه‌گشایی کتابداران کمک می‌کند و یا موردی که ظرف چند سال اخیر با تصمیم وزارت علوم و آموزش عالی کلیه امور سفارش کتاب و مجلات از طریق تشکیلات و مراکز تهیه و توزیع مواد کتابخانه بشکلی متمرکز انجام می‌شود و کتابداران در مورد انتخاب ناشر یا کارگردختالی ندارند، مطالبی است که جای آنها در چنین فصلی ضروری بنظر می‌رسد و حداقل مقایسه چنین تشکیلاتی با تشکیلات کتابخانه‌های منفرد و دستیابی سریعتر به هدفهای پژوهشی جای خود را دارد. موضوع نمایشگاههای بین‌المللی کتاب هر ساله که تقریباً جایگزین کلیه برنامه ریزی‌های گزینش سفارش و تهیه کتاب شده است و مسئله گزینش‌های ویژه را بسیار محدود ساخته است.

فصل یازدهم، موضوع مجموعه‌سازی و فراهم آوری سایر مواد کتابخانه را مورد بررسی قرار داده است. مطالعه و آشنایی با این فصل به ویژه برای پژوهشگران و کتابدارانی که در پی مطالعات و بررسی‌های پژوهشی هستند بسیار سودمند است، ضمن اینکه نیاز کلیه کتابداران را در مورد منابع و مراجع معتبر برآورده می‌سازد. زیرا در آن اطلاعات گسترش یافته‌ای از سازمانهای دولتی، نشریات آنها، نشریات آماری، بویژه نشریات معتبر مرکز آمار ایران از یک سو، و از سوی دیگر موادی مانند میکروفرم‌ها و لوح‌های فشرده نوری در اختیار کتابداران گذاشته شده است. نکته مورد اشاره در مورد نرم افزارها و پایگاه‌های اطلاعاتی، نحوه انتخاب و گزینش آنها و توصیف‌هایی در مورد تجارب گذشته و آرایه فهرست سازمانها یا ذکر نام‌افزایی

که برگزیده‌اند، می‌توانست راهنمایی مؤثر به هنگام اتخاذ تصمیم خودکار کردن کتابخانه‌ها فراهم آورد. مطلب دیگری که جای آنرا در این بخش خالی می‌یابیم بسیاری از مواد مورد مصرف در کتابخانه‌ها از جمله جزوه‌ها، بریده جراید، نشریات مسلسل، عکسها، رونوشت‌های چاپی، نسخ خطی، نامه‌ها، اسناد و اوراق و رساله‌ها، نقشه‌ها، مواد موسیقایی، فیلم، نوارهای فیلم استریپ اسلاید و غیره است که شرحی در مورد فراهم آوری، مجموعه‌سازی و گزینش آنها نیز ضروری بود.

ارزیابی مجموعه کتابخانه، موضوع بخش پنجم و فصل دوازدهم کتاب است. در این بحث مؤلف قدرت دستیابی به هدفهای کتابخانه، توانایی مجموعه در رفع نیازهای مراجعان، محدودیتها و توانایی‌های کتابخانه را ملاک‌هایی بر شمرده است که ارزیابی کتابخانه براساس آنها ریزی می‌شود. سپس عوامل مختلفی که در ارزیابی مجموعه کتابخانه: از جمله نیروهای محیطی، وضع انتشارات، نحوه توزیع آنها، هدفهای سازمان مادر، جامعه‌ای که کتابخانه در خدمت آن است، دانش و تجربه کتابداران شاغل و بودجه کتابخانه، مؤثرند مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نکته مهمی که مؤلف در این بخش متذکر می‌شود سازمان‌دهی برنامه‌ها و فعالیت‌های کتابخانه براساس تشخیص محدودیتها و فرصت‌های محیطی است و پیش‌بینی تاثیر تحولات محیطی در آینده. برای مثال تحولات آموزش یا تغییرات و تحولات صنعتی، تحولات حرفه‌ای و غیره. مسائلی چون عقب کشیدن از شرایط برون سازمانی و سازگاری با عوامل برون سازمانی از نکاتی است که به صورتی مجمل به آنها پرداخته شده است و تحلیل محیط و شرایط و برنامه‌ریزی برای آن توصیف شده‌اند و گروه مطالعه‌ای برای در نظر داشتن کلیه ابعاد تحولات پیشنهاد شده است تا سازمان کتابخانه از این طریق همواره با دیدی باز به آینده، برنامه‌ریزی و خودکفایی خود را تضمین کند. در این مورد گروه ناگزیر از داشتن برنامه‌ای جهت تحلیل محیط است که در آن تاثیر فشارهای محیطی مختلف، پیش‌بینی تغییرات در شرف وقوع، بکارگیری روشهای مناسب برای تعیین فشارهای آینده و اقدامات ویژه مورد نیاز برای سازگاری با فشارهای موجود روشن می‌شوند که به صورت گزارشی مناسب همیشه در دسترس سرپرستان کتابخانه قرار دارند. در خاتمه کتاب نمونه‌هایی از روشهای ارزیابی مجموعه کتابخانه را ارایه داده است که شامل دسترسی، موجودی و استفاده و معیارهای استفاده می‌باشد و جهت آن چهار روش: اطلاعات آماری، کتب منتشر شده، انتخاب کنندگان مواد، کتب به امانت برده شده، پیشنهاد شده است.

بخش پایانی کتاب شامل سه پیوست است:
پیوست ش ۱: شامل خط مشی مجموعه‌سازی در کتابخانه دانشکده‌ای است که عناوین بخشهای آرایه شده در آن عبارتند از توصیف جامعه کتابخانه، کمیته گزینش مواد، معیارهای گزینش، سطوح گزینش، گزینش مجله‌ها و نمایه‌ها، بهسازی مجموعه، حذف مجموعه، سیاهبرداری، جایگزینی، شرایط ظاهری مواد مورد گزینش، هدایا، پذیرش وجه به عنوان هدیه، ممیزی (سانسور).
تغییر محتوای خط مشی.
پیوست ش ۲: مربوط به خط مشی مجموعه‌سازی در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی است.
پیوست ش ۳: برگه‌های ثبت مجلات، روزنامه‌ها و فرورستها به نمایش گذاشته شده است.